

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 96/19 и 110/19), како и врз основа на член 22 и член 25 од Законот за средно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016, 127/2016, 67/2017 и 64/18) министерот за образование и наука донесе скратена наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за трета година на средното стручно образование за учебната 2020/21 година.**

1. Вовед

Скратената наставна програма по наставниот предмет Македонски јазик и литература се базира на очекуваните резултати предвидени со наставната програма за овој наставен предмет - **Македонски јазик и литература за трета година на средното стручно образование** што редовно се реализира согласно утврдениот Наставен план.

Со скратената програма се утврдуваат определени теми и наставни единици што треба да се реализираат за 159 наставни денови, при што се запазува предвидениот неделен фонд на часови утврден во редовната програма, односно за овој наставен предмет во согласност со предвидените три часа неделно во скратената програма треба да се предвидат 96 часа поделени на подрачјето Јазик и на подрачјето Литература.

Наставникот при планирањето и реализацијата на наставните единици од скратената програма се води од целите и од очекуваните резултати, определените поими, методите и активностите утврдени во редовната наставна програма.

2. Преглед на теми и наставни единици

Ред бр.	Подрачје Јазик <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Историски развој на македонскиот јазик – Македонскиот јазик во текот на НОБ, прогласување на македонскиот јазик за службен	2
2.	Развој на македонскиот гласовен систем	2
3.	Синтакса Реченица- Граматичка структура на реченицата; Проста реченица /Модална карактеристика на речениците Подмет и прирок – видови прирок; Усогласување на подмет и прирок Предмет – видови предмет: директен и индиректен, удвоен директен и индиректен предмет предлошки предмет Активни и пасивни реченици Безлични реченици Прилошки определби Атубут и апозиција	10

4.	Сложена реченица Видови независносложени реченици	12
5.	Сложена реченица Видови зависносложени реченици	12
6.	Есеј	1
7.	Масовни медиуми	2
8.	Презентација Реклама, видови реклама, елементи на реклама,рекламирање	3
	Вкупен број на часови за реализација на ова подрачје	44

Ред бр.	Подрачје Литература <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Реализам и видови реализам Оноре де Балзак „Чичко Горио“ Ф. М. Достоевски „Злосторство и казна“ Л. Н. Толстој „Смртта на Иван Илич“	10
2.	Модерната во светската литература преглед и претставници Едгар Алан По „Гавранот“ Шарл Бодлер „Албатрос“	5
3.	Македонската литература кон крајот на 19 и почетокот на 20 век Марко Цепенков „Силјан Штркот“ Војдан Поп Георгиев Чернодрински „Македонска крвава свадба“	6
4.	Македонската литература меѓу двете светски војни Васил Иљоски „Чорбаџи Теодос“ Антон Панов „Печалбари“ Ристо Крле „Парите се отепувачка“	9

	Кочо Рацин Избор од песните	
5.	Македонската поезија во НОБ (Ацо Караманов, Мите Богоевски)	1
6.	Повоена македонска литература Славко Јаневски „Улица“ Столе Попов „Крпен живот“ Ѓорѓи Абациев „Пустина“	10
	ЛЕКТИРИ	
1.	А. Ками „Недоразбирање“	2
2.	Габриел Гарсија Маркес „Сто години самотија“ или „На полковникот нема кој да му пишува“	3
	ПИСМЕНИ РАБОТИ Две писмени работи (подготовка еден час и реализација еден час)	6
	Вкупен број на часови за реализација на ова подрачје	52

3. Дидактички препораки

Програмата за Македонски јазик и литература, средно стручно образование за трета година е усогласена со потребите за изведување настава со помал број наставни денови согласно условите, поделена во подрачјата: Литература и Јазик. Со подрачјето Јазик главно треба да се увежбуваат комуникациските вештини во говорена и пишана форма преку точни јазични формулации и почитување на граматиката на современиот стандарден македонски јазик. При поучувањето на наставните единици од Јазик користете различни функционални стилови, неуметнички текстови, текстови од медиуми и социјални мрежи, објави и постови во кои ќе ги препознаваат правилата кои ги изучувате и ќе го увидат правилното или погрешното употребување. Преку ваквите текстови ќе може да се реализираат и часовите за правописните правила кои се усвојуваа во претходните учебни години.

При планирањето на часовите во рамките на овие 96 часа потребно е поврзување на темите од подрачјата од Јазик и Литература.

Предлог поврзувања: наставните содржини од Јазик посветени на прашањето за македонскиот јазик и неговиот стаус во 20 век да се надоврзе на темата за повоената македонска литература. Темите од фонетиката и развојот на гласовниот систем исто така може да се надоврзе со историјата на македонскиот јазик. Предвидените наставни содржини од синтакса треба да бидат планирани и реализирани преку активности со кои учениците ќе го евоцираат своето функционално знаење за простите и сложените реченици како и за членовите на реченицата и нивната правилна употреба во говорот и пишувањето. Во тесна врска се и видовите реченици со незазисен и зависен однос. Во овој дел синтаксата треба да се поврзе со раскажувањето или анализата на содржината која опфаќа кусо говорење, па вежбајќи го раскажувачко-толкувачкиот дел на главно, прозните дела, да го вметнете правилното составување, употреба и правопис на видовите независносложени и зависносложени реченици.

Содржините од подрачјето Литература да се постави според предвидените резултати и да се поврзат стандардите за оценување на постигањата за да се добијат содржини преку кои учениците ќе се оспособуваат да читаат, разбираат и толкуваат добивајќи знаења кои ќе ги практикуваат на уметнички и неуметнички текстови.

Всушност, преку подрачјето литература, преку изведените резултати од учење, од учениците се бара да наоѓаат, да препознаваат и да класифицираат видови текстови, да ги толкуваат и проценуваат како лирски, епски или драмски односно како романтичарски, реалистични или модернистички и да ги бараат нивните препознатливи елементи. При изучувањето на литературата во трета година на средното образование предлагаме споредбено толкување на карактеристиките на рускиот и францускиот реализам, како и на модернизмот во Европа и Америка. Резултатот од учење кој се очекува да се постигне е препознавање и толкување на реалистичните белези на дело кое припаѓа на тој литературен правец, што би значело примена на тие знаења и врз дело/сегменти од такво дело кое не е интерпретирано на час. Темата која се однесува на македонската литература во првата половина на 20 век, исто така, може да се поврзе и толкува споредбено со онаа која се појавува непосредно по завршувањето на Втората светска војна. Читањето и толкувањето на литературните творби од македонската литература учениците по насоки од наставникот треба да ги разберат во соодветен контекст, а истите може да се поврзат со претходни познавања за развивањето на теми и вид литература надвор од нашите простори во тоа време.

Секако, и понатаму останува преку текстовите/литературните дела да се бараат и препознаваат знаци за толкување на поетските и прозните дела. Односно, треба да се препознаваат информации кои ќе помогнат не само во разграничување на поединечни факти за настаните, времето и местото, туку и информации и атрибути на ликовите, стилски средства. Сето тоа ќе даде можност за општо и широко разбирање на текст во одредена култура, време и дел од развојот на човековата мисла и уметност и став за истото. При изучувањето на поетските, како и прозните дела, се коментираат елементите на родот и видот на кој припаѓаат, а се веќе изучувани како и коментар на стилските карактеристики што би значело дека во секој од часовите посветени на литература ќе се споменат оние кои стилски изразни средства што ги има во творбата која се чита и интерпретира.

Од особена важност е на почетокот од учебната година да се дадат насоки на учениците во однос на читањето на делата кои ќе вклучуваат конкретни барања и задачи за секое дело. Конкретизацијата на барањата ќе ги насочи да направат добри белешки при читањето кои ќе ги користат на часот и со кои ќе може полесно да ги насочат во интерпретирањето и толкувањето. Добрите белешки ќе одат во прилог на веќе направена анализа за домашна, а на часот ќе остане дискусијата и заклучоците.

При организацијата на часовите пристапот не треба да биде „униформиран“ односно треба да има различни пристапи во согласност со когнитивните, афективните и психомоторните особености на учениците. Наставникот секогаш треба да си го постави прашањето: како најдобро да го научиме ова?

Стратегии за учење:

- стратегии за критичко размислување (јакнење на критичко мислење при проучување соодветен предмет или проблем, донесување заклучоци по анализа на докази-цитати, компарирање);
- описна (објаснувачка) стратегија (оспособување на учениците за пренесување на информациите на краток и јасен начин, споредување со она што веќе го знаат со она што го слушаат, разбирање на тоа што го изучуваат и негова примена);
- стратегија за симулација;
- стратегија на истражување и творење.

При планирањето на часовите во рамките на овие 96 часа потребно е поврзување на темите од подрачјата од Јазик и Литература. Бројот на часовите е само предлог и истиот може да се менува според потребите и условите

Препораки за следење и оценување на учениците

Следењето и оценувањето на учениците претставува дел од професионалната улога на наставникот. Од него се очекува континуирано да го следи и оценува: процесот на наставата и учењето, но и резултатите од учењето како и сопствената работа. Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно. Покрај вообичаените начини на следење и оценување по пат на усно и писмено проверување, постојат и многу други начини кои наставникот може и треба да ги применува за да ги оцени објективно не само резултатите, туку и процесот на учење. Во оваа смисла по пат на набљудување на учениците, наставникот може да ги следи следниве показатели: начинот на кој ученикот учествува во активноста, како собира податоци, како аргументира и донесува заклучоци. Посебно релевантни показатели се квалитетот на поставените прашања, способноста да најде врски меѓу појавите, да наведува примери, да биде спремен да го промени своето мислење во контакт со аргументи, да разликува факти од тврдења, да прифаќа туѓо мислење, да предвидува последици и да дава креативни решенија.

Како што е познато ни еден од начините за оценување не е совршен, затоа е потребно да се комбинираат различни начини на оценување. Единствено така наставникот може да ги согледа слабите и јаките страни на ученикот. При секое оценување на постигањата потребно е на ученикот да му се даде повратна информација која што ќе му помогне да ги разбере сопствените грешки, да ги подобри своите резултати, но и сопственото учење. Повратната информација секогаш треба да се даде навреме и таа треба да се однесува на активностите и резултатите од учењето поврзани со ученикот, а не на неговата личност. Ученикот треба континуирано на различни начини да се охрабрува да размислува за квалитетот на својата работа и што треба да преземе за да го унапреди сопственото учење и да ги подобри своите постигања. Секако резултатите од целокупното следење и оценување наставникот ќе ги земе како основа за планирање на следните чекори во развивање и подобрување на воспитно-образовната пракса.

Од 96 часови со кои во текот на годината некои наставни единици/книжевни дела бараат 1 час, а некои 2 или 3, па според тоа наставникот предвидува и планира динамика на работа на часовите за интерпретација, приказ или осврт, како и поврзување на наставните единици со содржини од подрачјето јазик. Уште една препорака за наставникот се однесува на компаративно поврзување и толкување на текстовите кои доаѓаат од различни историски, културни и жанровски рамки. Посебно внимание наставниците треба да обратат и на потенцирањето на различните релации кои се воспоставуваат помеѓу канонските дела на националната и светската книжевност и доминантните современи форми на уметничко изразување и презентација (современиот роман, драмскиот текст, филмот, театарската претстава, стрипот, историски-образовно содржини на телевизија и на интернет). Едно литературно дело треба да се воведува во наставата преку доживувачко и истражувачко читање, подготвените задачи и барања и преку истражувачки проекти. Толкувањето на книжевното дело може да се реализира и планира за обработка на различни нивоа (осврт, приказ, интерпретација). Книжевните појави, термини и поими се обработуваат со посредство на планирани книжевни дела во непосредната работа со примена на методички принципи и работни начела, се користат соодветни стручни методи. Методската адекватност и единството на теориски и практични поставки се клучни за успешна настава во подрачјето литература. Во текот на целокупната настава учениците се обучуваат за активна примена на сите видови читање (доживувачко, истражувачко, изразно и интерпретативно, читање со белешки, а пред сè читање со разбирање, а со тоа и вреднување на книжевното дело).

Покрај читањето, како основна творечка активност треба да се организираат и конкретни творечки активности поврзани со анализираните книжевни дела. Со нивно посредство би требало да се шири интересот на учениците за книжевноста, книжевните дела и нивните автори, да се продлабочуваат и надополнуваат читачките интереси и компетенции. Творечките активности се реализираат како усна продукција (говорни вежби, дискусии, разговори, монолози, рецитации и говори), писмена продукција (пишување есеи, домашни задачи) и комбинирана продукција (реферирања и презентации). Вештината читање со разбирање подразбира читање на книжевни и други видови на текстови со препознавање на експлицитните и имплицитни пораки и информации во нив и откривање на причински-последичните врски меѓу елементите на содржината.

Вреднувањето на напредокот на учениците треба да биде континуиран и систематски. Се вреднува активноста на ученикот во текот на подготовка за работа и во текот на работата на часот, се вреднува учеството во работата при анализата и толкувањето на делото, се вреднува квалитетот на одговорот, аргументираните ставови, почитувањето на гледиштата на другите ученици, односот спрема работата, способноста да применува теориски знаења во конкретни ситуации.

Низ сите часови кои ќе ги реализирате и со оваа скратена верзија на програмата да им помогнеме на нашите ученици да ги научат двете најважни компетенции кои секогаш ќе им овозможат развој: солидна комуникација (во говорена и писмена форма) на мајчин јазик и учење како да се учи во рамките на концептот за доживотно учење.

4. Норматив за наставен кадар

Скратената наставна програма ја реализира наставик согласно нормативот за наставен кадар даден во редовната настава програма.

Скратената наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за трета година на средното стручно образование** ја утврди

Арх. Бр. 13-9341/16

16.9.2020 година

Министер за образование и наука,

Мила Царовска